

JÄLLE TULEVAD KEVAD JA KEELEPÄEVAD ...

Meenutusi Saaremaa keelepäevadest

HELGI ALLIK

Usun et kohapeal, koolides on tehtud märksa rohkem kui trükisõnas talletatud. Keelepäevade kohta leiab teavet kesiselt. Olen keelepäevade-huviliseks kasvanud üle paarikümne aasta. Tänu Emakeele Seltsile, kes lahkesti keelepäevade kutseid on saatnud, olin neid põhjalikult uurinud, enne kui oma koolis alustada julgesin. Minu teada on saarlaste keelepäevad aastakümneid toimunud: 26. aprillil 1978 esitati Torgu koolis meeleolukaid murdepalu, räägiti rahvakalendri tähtpäevadest, seletati Sõrve sõnu. Esinesid Torgu õpilased, Tartu ülikooli üliõpilased, teadurid.

Huvitav keelepäev oli 15. detsembril 1979 Mustjalas õpetaja Lembit Kikase organiseerimisel, kus räägiti kohalikust keelepruugist leivategemisel ja kalapüügil. Sisukaid emakeelepäevi on korraldatud Kahtlas, Orissaares, Muhus, Kaarmal, Kuressaare Vanalinna Koolis ja Kuressaare Gümnaasiumis. Igalt poolt on midagi harima ja hinge helisema jäänud. Seda tööd tuimalt teha ei saagi: järgmisel korral kaasalööjaid poleks. Aga kevad pole kaugel ja viimase olümpiaadi magusad uurimistööd laual: kena ju nende toel keelepäev korraldada.

Kõige järjepidevamalt on toimunud emakeelepäevad Kuressaare Gümnaasiumis; viimase tugeva tõuke oma koolis alustamiseks andis Kaarma kooli imeline kevadpäev 1985. aastal. Tundus, et terve kool pidutses. Jäi meelde ESi teadussekretäri Heino Ahvena avasõna moto: ärge põlake vaeva kirjakeelt kaunilt kõnelda, austage kodumurret – siit võrsub armastus emakeele ja teiste keelte vastu. Südamlik oli Kaarma laste sõnalis-muusikaline põimik õpetajate Laine Laesi ja Leida Vendeli juhendamisel. Õpilased olid uurinud taimede nimesid, loodusrikkuste tarka kasutamist, kodukülade nimede ajalugu. Nende uurimistööd olid juhendanud õpetajad Sirle Laar ja keelepäeva initsiaator direktor Urve Kirss. Suviste keelepraktikapäevade üliõpilased tutvustasid kogutud

materjale, Mati Hindi keeleringi tudengid laulsid lõbusaid laule liivi keeles. Marja Kallasmaa andis ülevaate Kaarma vanadest kohanimedest, sõnaarendamisest jutustas Tiiu Erelt, keeleviisakusest rääkis Mart Mäger.

Igale õpetajale on oma kool parim ja selle nimel tasub rässida. Eks nooruke Kuressaare 2. Keskkool otsis oma nägu: tuli teiste koolidega rinda pista aineolümpiaadidel, spordis, rahvatantsus, laulus, sõnakunstis, esimene õpetajate ballgi tuli korrapealt korraldada. Esimeste aastate pingutused ja rõõmud on unustamatud.

Kooli 1. keelepäev toimus 18. märtsil 1986. Kuna kool oli Saaremaa suurim, pääses aulasse lisaks esinejatele ainult 5 õpilast igast klassist, suure kooli tunnid kestsid edasi. Külalisi oli palju. Avasõna tegi ESi teadussekretär Heino Ahven. Tema ettekanne “Nimed meie ümber” ahvatles mitmeid klasse hiljemgi nimesid uurima. Põneva töö oma õpilaste eesnimedest, nende paneku põhjustest kirjutas 9. klassi õpilane Riina Pihel. See nimede saamise probleem tekitas koolis palju elevust, vanaemadeni välja. Sama klassi laps Maris Neeme uuris vähem tuntud sõnu A. Uustulndi äsja ilmunud romaanis “Tuulte tallermaa”. 10. klassi poiss Jaak Sepp naerutas õpilaskeele väljenditega kõvasti kogu saalitäit publikut.

Keelepäevadele oleme ettekandeid palunud ikka sellest vallast, kust oma king pigistab: sisseastumiskirjanditest on rääkinud Tartu ülikooli dotsent Maia Rõigas, väljendite ristumisest kirjandites on jutustanud TPedI õppejõud Mart Mäger. Külaliste ettekannetest jäid kooli kenad mälestused: tarkuseterad kuuldust, Vesipapi pühendusega luulekogu ja tunne, et meie lapsed pääsevad paremini kõrgkooliuksest sisse. Valve-Liivi Kingisepa analüüsist emakeeleolümpiaadide uurimistöode kohta tõesime, et nooruurijate arv koolis kasvas. Alates 1988. aastast olid peaaegu pooled uurimistööd maakonnas 2. keskkoolist.

Saarlaste murdekeel on huvi pakkunud nii loov- kui uurimistöös. Tähelepanelikult kuulati Varje Lonni ettekannet saarlaste murrakutest, üliõpilase Merle Alberti ülevaadet murdekogujast Aadu Toomessalust, meelt hoidsid elevel ka oma kooli etlejad ja rahvatantsijad allakirjutanu juhendamisel.

1988. aasta keelepäeva avas Heino Ahven, kes oli aidanud saada teadurite ettekandeid, siluda trükiküpsiks kutseid. Oma õpilastest pääsesid esinema 6. klassi laps Katrin Laht ettekandega “Kodulinna kohanimed”, 11. klassi õpilane Riina Pihel järjega eesnimede uurimistöole – nemad said kiita ka vabariiklikult päriilt. Kenad tähelepanekud olid

10. klassi lastel Heldi Kasel ja Merle Koppelil Kaarma kandi nimedest ja Tarvo Vikatil Püha kihelkonna nimedest. Ettekandega “Maailm täis nimesid” esines KKI vanemteadur Henn Saari, “Haruldasi rahvaid ja keeli” tutvustas TRÜ professor Eduard Väari, emakeeleõpetuse lähitu-levikku ennustas Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi sektori-juhataja Viivi Maanso. Isetegevuslikke vahepalasisid juhendasid õpeta-jad Maret Laurson, Ester Kaljo jt.

Kolmandal oma kooli keelepäeval rääkisime ainult keelemehest Jo-hannes Aavikust: oli tema 110. sünniaastapäev. Avasõna ESi teadus-sekretäriilt Mart Merelt, ettekande “Johannes Aavik aegade taustal” esi-tas Henn Saari, keeleeuendajast Johannes Aavikust rääkis 12. klassi õpilane Katrin Aleksašina, võrdlevaist keeleeuendusküsimusist J. Aavi-ku sõnauuenduse põhjal – 12. klassi õpilane Sirle Kaju. KKI teadur Lehte Tavel kõneles J. Aavikust ja Noor-Eestist, Eesti Rahvusraama-tukogu teadur ja Johannes Aaviku Seltsi looja Helgi Vihma jutustas J. Aavikust kirjastajana. Keelepäevad tõstsid õpilaste huvi uurimistöõ-de vastu. Kujunes tava – teha emakeelepäevi üle aasta, vastavalt vaba-riiklikule emakeeolümpiaadile. Huvilisi tuli kuulama ka teistest koo-lidest, kultuuriasutustest. Kolmandat keelepäeva tuli õnnitlema just sün-dinud algklasside emakeelepäeva esindus. Õnnelik oli väike algklassi-laps, kes luges eesti lipu all värsse emakeele auks, kenasti kuulati ka suurte esinemisi. Usun, et sellised poisid paha peale ei lähe, kes nii kenasti kuulata oskavad. Korraldajaid tänas südamliku sõna ja lilleõie-ga ainesektsiooni juhataja Ella Vooglaid. Väike lõõgastumine ja eine kuursaalis, siis heade vaimude tunnid Aavikute majas, mille muuseu-miks saamine alles ees seisis. Helisesid viiulid Laine Sepa õpilaste käes. Lisaks koolis kuuldule jutustas J. Aavikust tema eakas sugulane Marta Sepp, kellel olid kaasas ka vanad fotod perekonnaalbumist. Põnev oli kuulata tarku, hea mälu-ga kodulinlasi, õpetajaid-pensionäre. Tänu ka takkajärele Urve Kirsile, kes remonti mineva maja hubaseks muutis. Sel aastal oli allakirjutanul koos mitmete oma õpilastega õnn osaleda Tallinnas rahvusvahelisel konverentsil “Keelereform ja raamat”: noor-te eneseteadvus kerkis kenasti.

Kuussaare 2. Keskkooli 4. keelepäev toimus 5. märtsil 1992. Ava-sõna ESi teadussekretäriilt Mart Merelt, ettekande filoloogia õppimi-sest Tallinna Pedagoogikaülikoolis Jaan Õispuult, sisseastumiskirjan-dite vigadest rääkis TÜ õppejõud Maia Rõigas. Oma õpilasettekandeid tutvustasid 11. klassist Kätlin Ligi, Meiri Hoogand ja Anu Haljas 12. klas-

sist. Koolislängiga naerutas publikut 11. klassi poiss Risto Berendson. Meeleolukad lisapalad sõnas, laulus, tantsus olid emakeeleõpetajalt ja Maimu Hirvoja folklooriringi lastelt.

Meie 5. keelepäeval 8. aprillil 1994 ei olnud lennuilma, head esinejad Emakeele Seltsist jõudsid kohale peale keelepäeva. Eesti Keele Instituudi teadurite ettekannete tekstid jäid kooli lugemiseks, kuid kahtlemata oleksid kuulajahuvi leidnud nii Sirje Mäearu “Keelenõuanne” kui Peeter Pälli ettekanne “Kohanimed mälu kandjana”. Oma nooruurijad mahtusid ilusasti 3 tunni raamidesse: 12. õpilane Gerda Seppo tutvustas omadussõnu reklaamtekstis, Taivi Varvas võõrsünonüüme ajalehekeeles, 11. klassi nooruk Kristjan Kiil fraseologisme “Pühapäevalehes”, firmanimedest ajalehetekstides rääkisid 10. klassi lapsed Kristiina Sõmerik ja Maris Õue. Heatasemeline oli 12. klassi õpilase Helen Lepiku samateemaline töö. Tänuväärt oli 12. klassi lapse Aile Põlluääre uurimistö “Käsitöömeister Leonida Käsk”. Pillilugusid juhendas õpetaja Helle Rand, sõna- ja tantsupõimikut allakirjutanu.

7. märtsil 1996 toimunud 6. emakeelepäeva teemaks oli eesti keele variatiivsus. Saare keele akustilisi pilte, keele “laulvuse” olemust selatas TÜ õppejõud Ellen Niit, põhjalik oli EKI teaduri Marja Kallasmaa ülevaade Saaremaa kohanimedest. TÜ doktorant Meeli Sedrik analüüsis humoorikalt emakeeleolümpiaadile laekunud uurimistöid ja kiitis saarlaste: teise voo 52 tööst olid 17 saarlastelt. Noorte keelest olid tööd 11. klassi õpilaselt Maarja Pihlaselt, 9. klassi uurijatelt Mirje Kuriselt, Piret Pautsilt, Grete Kukelt ja Maris Rebeliilt. Oma vanaema murdekeele näiteid tõid 9. klassi lapsed Diana Tänav ja Felika Kald, Annika Alberti samateemaline töö 9. klassist sai kiita vabariiklikult üriilt. “Koduloomade ja -lindude meelitus- ja peletussõnadest oma vanaema keeles” rääkis Veronika Pruul 9. klassist. Kodusaare kirjanike keelekasutust uurisid osa keskkooli õpilasi: Ilme Õunpuu 12. klassist Albert Uustulndi, Kätlin Ivalo 10. klassist Jüri Tuuliku ja klassikaaslane Kairi Niit Endla Tegova sõnakasutust. Keelemeestest andsid lühikäsitöid: 9. klassi õpilane Annika Raamat Johannes Aavikust, 9. klassi õpilased Rajar Miller ja Oliver Tiidus Paul Aristest, Keit Lõhmus ja Mehis Rand Henn Saarist, Age Mägi ja Ivika Paju Juhan Peeglist, Liina Vaima ja Kirsika Voksep Mati Hindist. Õpilasettekannete vahel laulsid Anita Kanguri laululapsed ja etlesid sõnaseadjad.

Kuressaare Gümnaasiumi 7. keelepäev 16. aprillil 1998 jäi Marit Tarkini organiseerida. Kirjanditest jutustas TÜ dotsent Maia Madisso.

Lauseehitus- ja stiilivigadest andis ülevaate abiturient Pirjo Vanem, kelle samateemaline uurimistö sai kiita vabariiklikul olümpiaadil. ESi teadussekretär Tõnu Tender rääkis õpilasslängist. Võru Instituudi teadur Marju Kõivupuu näitas lisaks oma loengule “Ristpuudest Lõuna-Eesti matmiskombestik” huvitavaid videomaterjale, tõi paralleele Saaremaaga.

2000. aasta keelepäev õpilasslängist toimus omaette, ilma ESi osaluseta.

Kui ma tervise halveneses Kuressaare Vanalinna Kooli väiksema koormusega tööle asusin, võlus kõigepealt aegadehõnguline koolihoone. Nende 1. keelepäeva põhiteemaks 5. märtsil 1998 oli Luule Lahe ettekanne “Milline auväärt koolimaja”. Kena oli vaadata valgepluusilisi 7. klassi noormehi selgesõnaliselt esitamas oma ettekandeid: Madis Vipp rääkis slängist õppetöös, Hannes Sepp – spordisaalis, Joosep Pihl – liikluskeerises ja Taavi Koppel – sööklas. Värsipõimikuga emakeeltest ja oma koolist esinesid 5. ja 7. klasside õpilased. Vanaraamatu-huvilistele oli väike näitus laste ja õpetajate toodud vanadest õpikutest.

Keelepäevad Vanalinna koolis said traditsiooniks ja ka järgnevad keelepäevad avas ESi teadussekretär Tõnu Tender. 2. emakeelepäev oli 4. märtsil 1999 ja tervitas oma kooli täisealiseks saamise puhul: sel kevadel lõpetas esimene lend 9. klassi. Keelepäeva põhiteemaks oli Johannes Aaviku lähenev 120. sünniaastapäev. PõhiettekanDED olidki J. Aavikust: oma kooli lapsest ja oma kooli õpetajast, teadusmehe kasvumaast ja tööpõllust Saaremaal. TÜ dotsent Valve-Liivi Kingisepp rääkis J. Aaviku sõnaloomest. Meeleolu loovalt kõmises Lõvikutsikate meestemeel ja helises emakeel õpilaste laulus ja sõnalustis, helisesid viiulid, vanaraamatu-sõpradele oli järjekordne vanaraamatu väljapanek. Neid, kellele päevane tööruutm mahti ei andnud, oodati õhtuküünlavalgesse Aavikute majamuuseumi, mis sai jälle heade haldjate kohtumispaigaks, kus räägiti päeval toimunud, meenutati läbitud keelepäevade meelisteemasid, arutleti uue sajandi taktis lähenevat. Hea, et need majad teineteise õue ära paistavad.

3. märtsil 2000 oli kooli 3. keelepäev, kus esinesid õpilaste kõrval ka auväärt külalised. Helgi Vihma rääkis, miks on J. Aavik “Lingvistika maailmaleksikonis”, Enda Naaber esitas murretele eluluules lisaks pühendusluulet. Külaliste reas istusid tuntud õpetajad Pauline Kremm, Hilja Nook, Ellen Önnis, Urve Kirss, Taimi Aru, Maret Laurson koos õpilastega, olid külalised Saaremaa muuseumist ja ajakirjanikud. Heli-

sesid viiulid, kõlasid värsid ja laulud emakeeles, nooremad mehed esitasid naljandeid nende kohta, kellel oma keelega raskusi.

ESile oli see 208. keelepäev. Kindlasti on emakeeleõpetajal huvitav ja raske päevatöö-koorem, aga kui ministeeriumi tarkpead emakeeletunde järjekindlalt kokku kuivatavad, tuleb tunniväliselt tuge leida: meelitada lapsi muuseumitundi, kutsuda keelepäevale. Keeleteadlast pole kerge mere taha kutsuda, aga ESi toel nad tulevad, toovad kaasa targa sõna, tänavad osalejaid teaduslase trükisega. Kadrina kooli kõrval kõrguv emakeele ausammas paneb emakeellasi seisatama, tore, et 14. märts on kõigi emakeelepäev. Emakeelepäev on üks pühapäevasemaid, mis keeleharidust ilmestada aitab. Saarlased oskavad hinnata ilusaid kohtumisi keeleteadlastega, õpetajate õpetajatega, kõrgkoolide õppejõududega.